

מצווה כ"ד - מצוות שמירת קרקעות

ביאור וסיכום

הגדרת המצווה:

להפקיר את גידולי הקרקע של השנה השביעית, ולאפשר לכל מי שרוצה - לקחת מפירותיה.

ספר החינוך מציין שגם שמה של השנה השביעית - "שנת השמיטה" נובע ממצווה זו - של הפקרת הגידולים. (שמיטה - הפקרת השמיטה).

מצוות שמיטה מופיעה בספר מקומות בגינה. אגד מהם הוא בספר שמואל ב' פסוק אלו מצטט ספר החינוך. שמואל ב' פסוק זה אובח בהפקרתה היא מצוות עשה:

"והשביעית (בשנה השביעית) תשמיטנה ונטשתה" (שפינוק מצטט את הלכות האילנות) ואת כל אביוני עמך, ויתרם תאכל חית השדה, בין תעשה לכרמך לזיתך".

מדינת ישראל "מכאן דריש" "מניחם אפסוק זה:

שואל המדרש:

מדוע התורה חזרה ופירטה שכך צריך לנהוג גם ביחס לחרם (השמיטה) ולזיתים? הרי גם הם כלולים בציווי הכללי "תשמיטנה ונטשתה" - שמשמעו להשמיט ולהפקיר את כל תבואת הארץ?

תשובת המדרש:

הדוגמה של ה"חרם" נכתבה כדי שנלמד ממנה לגבי כלל מיני האילן -

לגבי הפקרת החרם יש (בפסוק אחר) גם מצוות לא תעשה, (האוסרת לצבור מצואה אף על הכרם, וכך אהיינו מהפקרתה): "ואת ענבי נזירך לא תבצר".

התורה רצתה ללמד שאיסור ("לא תעשה") זה, שקיים לגבי החרם - נכון גם ביחס לכל שאר פירות האילן, ולגבי הפקרת כולם יש גם מצוות עשה - "תשמיטנה", וגם מצוות לא תעשה - כמו בענבים-בכרם.

בכך שהתורה פירטה את החרם והזית - היא הפכה אותם לדוגמה שמלמדת על הכלל.

זו אחת מן המידות והדרכים שהתורה נדרשת ונלמדת בהן:

דבר שהיה (א"כ) בכלל, יוצא מן הכלל (וכך בפי' מצואה) - ללמד על הכלל כולו יוצא"

לשון ספר החינוך

להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה השביעית,

שהיא (- השנה השביעית) נקראת מפני

המעשה הזה (=ההפקרה) שנתתיבנו בה:

"שנת השמיטה",

ויזכה בפרותיה כל הרוצה לזכות,

שנאמר ושמות כג, יא:

"והשביעית תשמיטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך

ויתרם תאכל חית השדה, בין תעשה לכרמך

לזיתך".

ולשון מבילתא ודרשב"י (מדינת ישראל אפסוק שמואל):

והלא הברם והזית בכלל היה,

(ומפסוק ספר החינוך).

כלומר שראש הפסוק, שאמר: "תשמיטנה ונטשתה" יכלל

כל מה שיצמח בארץ, בין פרות אילן או פרות אדמה,

(המשך המכאיל).

ולמה פרט הכתוב שני אלה?

להקיש (השוואה) לחרם (אף) שאר מיני אילן -

(ומפסוק ספר החינוך. בשלש אשון המכאיל).

ללמד שבמו שיש בחרם עשה ולא תעשה,

שהרי בפרוש נכתב עליו (ויקרא כה ה):

"ואת ענבי נזירך לא תבצר",

כמו כן כל שאר האילן - יש בהן עשה ולא תעשה.

ולפיכך פרט בחרם וזית, ללמד על ענני זה,

כי כונת הכתוב דלאו דוקא בחרם וזית (כך לבר,

אלא הוא הדין לכל שאר פרות האילן,

אלא שהזכיר אחד מהם, והוא מלמד לכלן,

שהן מן המדות (=השואה והדרכים) שהתורה נדרשת בהם.

ומצוה זו – שהיא להפקיר כל פרותיה
 והמצוה האחרת – שצוננו האל לשבת בה,
 כמו שכתוב בכי תשא (שמות לד, כא):
 "בְּחָרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת" –
 קָשֶׁר אֶחָד לָהֶן:

מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה,

לְקַבֵּעַ בְּלִבֵּנוּ וּלְצַיֵּר צִיּוּר חֶזֶק בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ עֲנִיָּן
 חֲדוּשׁ (ג' - א) הַעוֹלָם –

בִּי "שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ",
 (שמות כ, יא)

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁלָא בְרָא דָבָר, הַכְּתִיב מְנוּחָה עַל
 עֲצֻמוֹ (- כ'א) ה' כַּבֵּשׂ עַל מִצְרַיִם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שְׂבוּיַם הַיִּבְיָעִי
 הוּא "נ" - אֲמִירַת שְׁאֵן אִצְלוֹ מוֹשְׁמִים שֶׁל עַמּוֹ וּמִנְהַג - כִּיּוֹן
 שֶׁל כַּכָּא 12 (כ"ד).

וְלִמְעַן הַסִּיר וּלְעַקֵּר וּלְשַׁרֵּשׁ מֵרַעֲיוֹנֵנוּ דְבַר הַקְּדָמוֹת
 אֲשֶׁר יֵאֱמִינוּ הַבּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה,
 וּבִי יִהְיֶה כָּל פְּנוּתֶיהָ וּיִפְרְצוּ חוּמוֹתֶיהָ,
 בָּאָה חוּבָה עָלֵינוּ לְהוֹצִיא כָּל זְמַנֵּנוּ, יוֹם יוֹם וְשָׁנָה
 שָׁנָה, עַל דְּבַר זֶה –
 לְמִנּוֹת שֵׁשׁ שָׁנִים וְלִשְׁבֹּת בְּשָׁבִיעִית,
 וּבְכֵן לֹא תִפְרָד לְעוֹלָם הָעֲנִיָּן מִבֵּין עֵינֵינוּ תְּמִיד,
 וְהוּא כְּעֲנִיָּן שְׂאֵנוּ מוֹנִין יְמֵי הַשָּׁבוּעַ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי
 עֲבוּדָה וְיוֹם מְנוּחָה.

וְלִכֵּן צִוָּה בְּרוּךְ הוּא לְהַפְקִיר כָּל מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ
 בְּשָׁנָה זוֹ מִלְּבַד הַשְּׁבִיטָה בָּהּ –
 כְּדֵי שְׂיִזְכֹּר הָאָדָם כִּי הָאָרֶץ שְׂמוֹצִיאָה אֵלָיו הַפְּרוֹת
 בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה – לֹא בְּכַחַהּ וּסְגֻלָּתָהּ תּוֹצִיא אוֹתָם,
 כִּי יֵשׁ אָדוֹן עָלֶיהָ וְעַל אֲדוֹנֶיהָ,
 וּבְשָׂהוּא חֶפֶץ – מְצִוָּה עָלָיו לְהַפְקִירָם.

ספר החינוך מציין שישנן בשנת השמיטה
 שתי מצוות עשה הקשורות בקרקע:
 - הפקרת הפירות (כפי שלמדנו במצווה זו).
 - השבתת הקרקע ממלאכה
 (כפי שנלמד מהפסוק "בְּחָרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת")
 ושתי מצוות אלו קשורות זו בזו.
 (הקשר בין מצוות אלו יבוא לידי ביטוי גם בשאר המצוות שלהן)

שורשי המצווה - טעמי המצווה:

מספר טעמים מציין ספר החינוך למצווה זו:

א. לזכור ולהפנים את העובדה שהעולם נברא
 (= "חידוש העולם"),

ולעקור מלבנו את מחשבת הכפירה הטוענת
 שהעולם קדמון. מאמיני ה"קדמות", טוענים
 שהעולם היה תמיד = הוא "קדמון", ולא נברא בכוונה
 תחילה על ידי הבורא - וממילא הם מגיעים למסקנה
 שאין לעולם אדון, ואין לו מטרה וייעוד, וממילא אין
 טעם לתורה ומצוות. לכן מובן מאליו, שהאמונה
 בבריאת העולם היא אחד מהיסודות המרכזיים בתורה.

הפנמת העובדה שהעולם נברא, מושגת על ידי
 כך שאנחנו מונים את זמנינו באופן שמזכיר
 את ימי הבריאה -

שכפי שהתורה מתארת, הדבר נעשה בששה ימים,
 וביום השביעי הקב"ה כביכול "נח" ושבט ממלאכה.
 ולכן נצטוונו למנות שש שנות עבודת קרקע,
 ולאחריהן שנה של שביטה מכך.
 ובדומה לכך - גם ימות השבוע בנויים מששה
 ימי עבודה ויום אחד של מנוחה.

ובנוסף למצוות השביטה מעבודה בשנה
 השביעית, נצטוונו (במצווה זו) גם להפקיר את
 כל תבואת השנה הזו, כדי לזכור שכל הפירות
 אינם מכוחה של האדמה עצמה, אלא מכוחו
 של הקב"ה, שהוא ברא את הכל, והוא האדון
 של כל העולם - של הארץ, וגם של בעל
 הקרקע. וכיון שהכל שלו - הוא יכול לצוות
 אותנו להפקיר את מה שגידלנו.

ועוד יש תועלת אחר נמצא בדבר -
לקנות בזה מדת הוטרנות,
כי אין נדיב פנותן מבלי תקנה אל הגמול.

ועוד יש תועלת אחר נמצא בזה -
שיסיף האדם בטחון בשם יתברך,
כי כל המוצא עם לבבו לתת ולהפקיר לעולם כל
גדולי קרקעותיו ונחלת אבותיו הגדלים בכל שנה
אחת, ומלמד בכך הוא וכל המשפחה כל ימיו -
לא תחזק בו לעולם מדת הכילות (מקצת) הרבה,
ולא מעוט הבטחון:

המשך המצווה אינו כאלו ביחידה 13

ב. לחזק את מידת הוטרנות-הנדיבות
בכך שאנחנו נותנים את פירות אדמתנו ללא
כל רווח ותמורה.

ג. לחזק את מידת הביטחון בה' -
בכך שאנחנו מוותרים על מקור מחייתנו,
ומפקירים את גידולי נחלתנו - וסומכים על
ה' שידאג לנו.

החזרה של האדם ומשפחתו על מצווה זו בכל
שבע שנים למשך שנה, מקנה לו שתי מידות אלו-
נדיבות וביטחון בה'.

שאלות סיכום וחזרה:

- מדוע נקראת השנה השביעית "שמיטה"? הסבירו את המשמעות המעשית של שם זה.
- ספר החינוך מצטט את המדרש: "והלא הפקדם ונהיית בכלל הקנה". מהי השאלה ששואל המדרש במילים אלה? ומה תשובתו?
- ספר החינוך מציין שתי מצוות עשה הקשורות לשמיטה, וכותב שהן קשורות זו לזו.
  - מהן שתי המצוות?
  - הסבירו את הקשר ביניהן לאור דברי ספר החינוך בשורש המצווה.
  - מה למדים מחובת הפקרת הכרם בשמיטה, לגבי כל שאר פירות האילן?
  - מה טוענים מאמיני ה"קדמות" ומה ההשלכות השליליות של אמונה זו?
  - מה המסר של מצוות השמיטה ביחס לאמונת ה"קדמות", וכיצד היא מלמדת ומחזקת מסר זה?
  - אילו שתי מידות טובות מקנה לנו מצוות השמיטה, וכיצד היא מחזקת בנו מידות אלה?
  - מה המסר המשותף של מצוות השמיטה ומצוות השבת? מהו הדמיון המעשי בין מצוות אלו?
  - ספר החינוך כותב: "כי הארץ שמוציאה אליו הפרות בכל שנה ושנה - לא בכחה וסגלתה תוציא אותם, כי יש אדון עליה ועל אדוניה..."
    - הסבירו בלשונכם את דבריו.
    - כיצד מחנכת המצווה לזכור מסר זה?

10. ספר החינוך כותב ש: "כָּל הַמוֹצֵא עִם לְבָבוֹ לְתַתּוֹ וּלְהַפְקִיר לְעוֹלָם כָּל גְּדוּלֵי קִרְקָעוֹתָיו.... וּמִלְמַד בְּכָד...
 קָל קְמִיו - לֹא תִחַזַּק בּוֹ לְעוֹלָם מִדַּת הַפִּילוֹת (-קמצנות) הַרְבֵּה, וְלֹא מְעוֹט הַבְּטָחוֹן"
 א. הסבירו את דבריו של בעל ספר החינוך בלשונכם
 ב. ישנו עיקרון חשוב המופיע בספר החינוך (לא במצווה זו) שיכול לבאר מדוע לדעתו מי שמקיים מצוות אלו - בוודאי יזכה למידות הטובות הללו. מהו העיקרון?
 11. הסבירו את המושגים, ואת הקשר שלהם למצוות השמיטה:
 א. חידוש העולם
 ב. פילות
 ג. דבר שיצא מן הכלל - ללמד על הכלל
 ד. מאמיני הקדמות

12. *שאלה בגיונות פנימי:*

♥ לדברי בעל ספר החינוך, אחד הטעמים למצווה זו הוא חיזוק מידת ה**ביטחון** בה'. אדם רגיל לבטוח בנכסיו וביציבות הכלכלית שיצר, והמצווה מחנכת אותנו "לשחרר" קצת, ולפתח את הביטחון בה'. אמנם המצווה במקורה עוסקת בהיבט החקלאי-הכלכלי, אולם לכל אחד מאתנו יש עיסוקים, תפקידים, הרגלים או קשרים שנותנים לנו תחושת ביטחון בשגרה.
 נסו לזהות מהם הדברים המעניקים לכם תחושת ביטחון, וביטחון עצמי.
 חישבו על דרך "לשחרר", ולו לזמן קצר, את האחיזה בדברים הללו.
 דמיינו - איך תהיה ההרגשה בלי אותו מקור כוח?
 התבוננו וחישובו - האם וכיצד תוכלו להחליף את מקור הכוח הזה באמונה וביטחון בה'!
 ולבסוף - האם וכיצד הביטחון בה' יכול להתלוות גם למצב השגרה, בו אתם חשים גם במקורות כוח וביטחון אחרים?

מצווה ת"כ - שלא נימנע מלהלוות לעני קודם שמיטה

לשון ספר החינוך

ביאור וסיכום

הגדרת המצווה:

רקע: אחת ממצוות שנת השמיטה היא "שמיטת כספים", כלומר ביטול כל חוב שזמן פירעונו כבר הגיע, ואיסור על המלווה לדרוש את החוב מהלווה לאחר השמיטה. התורה מעלה חשש שמא אנשים יימנעו מלהלוות לפני השמיטה, כדי לא לאבד את כספם, ולכן ניתנה המצווה שלנו:

התורה אוסרת עלינו להימנע מלהלוות כסף למי שצריך, אם המניע לכך הוא החשש שהחוב יופקע ויתבטל בשנת השמיטה.

התורה קוראת למחשבה כזו בביטוי החרף "דָּבַר... בְּלִיעַל", ואוסרת שמחשבה כזו תתגב לבנו ותשפיע עלינו לא להלוות. ראו את לשון הפסוק המובא בספר החינוך.

מצווה זו היא מצוות **לא תעשה**. אולם יש לשים לב לכך שבשונה מהרגיל במצוות לא תעשה - אין פה בפסוק לשון שלילה, כמו "אל" או "לא"... חכמינו לימדו במדרש שכל אחד מהביטויים "הישמר" ו"פן" מתפרש בלשון שלילה ובעצם משמעותו מצוות לא תעשה.

לכן, באיסור זה, הפותח במילים "**השמר** לְךָ פֶּן יְהִי דָבָר עִם לְבַבְךָ בְּלִיעַל" כלולים למעשה **שתי** מצוות לא תעשה, שני לאוין.

מטרת הכפילות היא, לדברי ספר החינוך, לחזק ולהדגיש את חומרת האיסור.

הטעם למצווה זו:

מצווה זו נועדה לחזק בנו את מידת הנדיבות, ולהרחיק אותנו מן הקמצנות.

הנכונות לתת הלוואה, למרות החשש שמא ייווצר מצב שההלוואה לא תחזור- היא נדיבות גדולה, ובכך היא מסייעת לחזק באדם מידה זו.

(נציין שלא כל הלוואה שניתנת לפני השמיטה בהכרח תישמט ותבטל. רק אם הגיע הזמן המיועד להחזר, ומסיבה כלשהי לא הספיק המלווה לגבות את חובו עד סוף השמיטה - אז החוב נשמט).

שלא להמנע מהלוות אל הצריכים - מפני פחד השמטה שלא תפקיע החוב,

ועל זה נאמר ודברים ט, ט:

"השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל,

לאמר: קרבה שנת השבע ושנת השמטה, ורעה עיניך באחיך האביון ולא תתן לו.

ולשון ספרי (- מנחם המלכה ט' במדבר ודברים):

"השמר" - בלא תעשה,

"פן יהיה" - בלא תעשה,

בלומר, שאלו שני לאוין (למשל אשח) באו בזה

הענין, זה אחר זה - לחזק:

משרשי המצווה -

לחזק ולקבע בלבבנו מדת הנדיבות,

ולרחיק תכלית ההרחקה מדת הבילות (קמ"א),

ואין נדיב בעולם כמלוה מעותיו עם היותו יודע

(למשל אשח וד' ש) שהזמן קרב להשמיט הלוואתו

ולהפסידה ממנו,

אם אולי יארע בו אנס או שום (אשח) מקרה

שלא יוכל לתבע הלוואתו קדם שנת השמטה.

לשון ספר החינוך

וְכָל מִבְּיַן דְּרָבֵי הַתּוֹרָה, וּמִשִּׁיג לְדַעְתָּנוּ (מכין) אֶפְלוּ
מָעַט בַּחֵין עֲרֵבָה (ביושפה, בערך שלה), יָדַע בְּבָרוּר –
כִּי הַמְּפֹרָר מְמוֹנוּ אֶל הַצְּרִיכִים –

נוסף עוד (- זוכה אנוספת זוכה),

וְחוֹשֵׁף מִיֶּשֶׁר (- הונוס טובה, שראוי וישיר וכן אנו)

– אֶךְ לְמַחְסֵר (- רק יפסיד וחסיר מנו),

והביטוי על פי משלי יא, כד.

כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יְדִין אֶת הָאָדָם לְפִי מַעֲשָׂיו,

וְיַעֲנִיקָהוּ מִבְּרָכְתּוֹ כְּפִי הַתְּקָרְבוֹ אֵלָיָהּ,

וּמִדַּת הַכִּבְלוּת (- הקמנו, היא) מְחִיצָה שֶׁל בְּרָזֵל

בֵּינוּ וּבֵין הַבְּרָכָה,

וְהַנְּדִיבוּת חֶלֶק מִחֶלְקֵי הַבְּרָכָה (- היא עמאה זוכה),

וְנִמְצָא (= ע) הַמְּתַנְהֵג בָּהּ (בזכיות) –

שְׁהוּא בְּתוֹכָהּ (- בגוף הברכה, מאנו עמ הברכה),

יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֵף לָקַח.

דִּינֵי הַמְּצוּוֹה קְצָרִים, כְּלוּלִים בְּפֶשֶׁט הַכְּתוּב לְפִי

דַּעְתִּי:

וְנוֹהֵג אֲסוּר זֶה בְּזִכְרִים וּבְנִקְבוֹת,

בְּכָל מְקוֹם, וּבְכָל זְמַן –

שְׂאֵף בְּזִמְן הַזֶּה שְׂאִין שְׂמַטַּת כֶּסֶפִּים נוֹהֶגֶת מִן

הַתּוֹרָה אֶלָּא מְדַרְבְּנָן, מִכָּל מְקוֹם אֲנִי מְזַהְרִים גַּם בֵּין

שֶׁלֹּא נִמְנַע מִלְּהוֹזֵת אֶל הַצְּרִיף מִפְּנֵי פֶחַד שְׁנַת

הַשְּׂמֵטָה,

שְׂמִשְׂמַטַּת מְדַרְבְּנָן בְּזִמְן הַזֶּה,

וּמִן הַתּוֹרָה בְּזִמְן הַבֵּית.*

* הערה:

שְׂפֵר הַיִּנּוּךְ כּוֹנֵן כִּי אֵין מְצוּוֹת שְׂמִיטָה כִּסְפִים לְהַגִּיחַ מִן הַגּוֹרֵף
בְּזִמְן הַבֵּית (- כשביא האקדש קיים). אֲלֵים בְּמִצְוֹת אֲגִידָה הוּא
כּוֹנֵן (וכן כּוֹנֵן עַם הַדַּעֲבִי"ם) שֶׁהַדַּעֲבִי"ם אֵין בְּבֵית הַאֲקָדֶשׁ
אֵלָּא בְּזִמְן שְׁהוּא לְהַגִּיחַ (- כשכא ישכא וישבים בלואותיהם)

ביאור וסיכום

ספר החינוך מציין (דבר שידוע, לדבריו, לכל מי שמבין את דרכי ה' והתורה) -

שמי שמתנהג בנדיבות - אינו מפסיד מכך!

מי שמעניק לאחרים - זוכה לעוד שפע, ומי שמונע טוב מאחרים - נחסר ומפסיד בעצמו.

הסיבה לכך נעוצה בהבנת הדרך בה ה' מנהיג את העולם:

הברכה שורה על האדם בהתאם למעשיו.

ככל שהאדם עצמו, במעשיו, מתקרב לטוב ה' ולברכתו - כך הברכה שורה עליו.

ולכן:

מי שנוהג בקמצנות - הרי שמעשיו הם ההפך

מהברכה ומונעים ממנה לחול עליו -

כ"מחיצת ברזל" המפרידה וחוצצת בינו לבינה.

ואילו מי שנוהג בנדיבות - שזו מידה טובה

ומבורכת, דומה בכך לטוב ה' ולברכתו, ולכן הוא

נכלל בברכת ה' ונהנה ממנה.

דיני המצווה - כתובים בפסוק בקיצור ובפשטות:

לא להימנע מלהלוות מחשש השמיטה.

מצווה זו נוהגת בכל מקום (בארץ ובחו"ל)

ומחייבת גם נשים וגם גברים,

איסור זה נוהג גם בכל תקופה -

ספר החינוך מציין שיש בכך חידוש. ומדוע?

כאמור, מצווה זו קשורה במצוות "שמיטת כספים" ונובעת

ממנה - שהרי החובה לשמוט את החוב היא זו שעלולה

לגרום להימנעות מלהלוות, ובעקבותיה באה המצווה שלנו.

והרי מצוות שמיטת כספים נוהגת מן התורה רק בזמן בית

המקדש (ראו הערה), ואילו בזמננו היא נוהגת רק מדרבנן.

לכן, היה ניתן לחשוב שרק בתקופה שבה יש מצוה מן

התורה לשמוט את החוב - רק אז חלה המצווה והאזהרה

שלא להימנע מלהלוות.

אך ספר החינוך מדגיש שגם בתקופה שבה שמיטת כספים

רק מדרבנן - גם אז אנשים עלולים לחשוש מלהלוות,

והמצווה שלנו נכונה ותקפה גם בתקופה זו.

והעובר על זה, ונמנע מלהלוות אֶל הצריך מפני זה
 – עבר על לאו,
 אבל אין בו מלקות, לפי שאין בו מעשה.

מי שאינו מלווה לאדם שזקוק, מפני החשש של
 שמיטת החוב, עובר על "לאו" - מצוות לא תעשה.
 בדרך כלל, העונש על "לאו" הוא מלקות,
 אך על איסור זה אין עונש מלקות,
 כיון שזהו "לאו שאין בו מעשה" - עוברים עליו
 ללא כל פעולה מעשית (אלא רק בהימנעות מלהלוות)
 - ואין מלקות על איסורים שאין בהם מעשה.

ספר החינוך מעיר, שלכאורה ניתן לחשוב
 שהמצווה הזו מיותרת, כיון שאין לאדם שום
 סיבה להימנע מלהלוות מחשש להשמטת החוב.
 שהרי יש דרך פשוטה "לעקוף" ולמנוע את
 ההשמטה - באמצעות הסכם שנעשה מראש עם
 הלווה, שההלוואה היא על תנאי שהשמיטה לא
 תפקיע את החוב.

ספר החינוך עונה ומסביר - שדרכה של התורה
 להזהיר ולמנוע מדברים שאינם טובים (כ"ג)
 להודיע שאין ראויים להיטיב מהם, גם כאשר יש
 פתרונות ודרכים אחרות לעקוף את הבעיה.

ואולי יעלה במחשבתך בני לאמר:
 ואיך ימנע אדם מהלוואה לעולם מפני זה? ולמה
 נכתב על זה לאו?
 והלא בידו להתנות עמו על מנת שלא תשמיטנו
 בשביעית, וכדרך שאנו עושין תמיד בשטרותינו!
 אל יבהילך דבר זה, כי התורה תזהירנו בדברים,
 ואף על פי שאפשר בתקנות ותנאים:

שאלות חזרה וסיכום

1. מהי מצוות "שמיטת כספים"? הסבירו את הקשר שלה למצווה שלא להימנע מלהלוות לפני השמיטה.
2. מצווה זו היא מצוות "לא תעשה". הסבירו מה מגדיר אותה כמצוות "לא תעשה".
3. ספר החינוך מציין ש"שני לאוין (מלאכה גשה) באו בזה הענין, זה אחר זה..."
 א. לשם מה נכתבו שני "לאוין" במצווה זו, לדברי ספר החינוך?
 ב. ציינו מצווה נוספת בה למדנו על כפילות של איסורים - לאותה מטרה.
4. מדוע על איסור זה אין עונש מלקות? ציינו איסור נוסף שלמדנו, שגם בו אין מלקות מאותה סיבה.
5. מהו תוקף מצוות "שמיטת כספים" בימינו, לדברי ספר החינוך?
6. ספר החינוך מציין שהמצווה להימנע מלהלוות לפני השמיטה נוהגת "בכל זמן".
 א. למה כוונתו בהגדרה "בכל זמן"?
 ב. מדוע ניתן היה לחשוב שמצווה זו לא נוהגת בכל זמן?
 ג. מדוע בכל זאת היא נוהגת בכל זמן?
7. מהו שורש המצווה, לדברי בעל ספר החינוך?

8. באיזה ביטוי חריף מדגישה התורה את חומרת האיסור להימנע מהלוואה לפני השמיטה?
9. ספר החינוך כותב ש-"מדת הפילות נ- הקצוץ" מחיצה של פרזל בינו ובינו הפרכה".
ההסבר לקביעה זו, נעוץ בעיקרון בסיסי שמלמד ספר החינוך, בהבנת דרכי ה' בהנהגת העולם.
א. מהו העיקרון אותו מלמד ספר החינוך?
ב. הסבירו את המשפט שציטטנו מספר החינוך, באמצעות עיקרון זה.
10. בתקופת בית שני ראה הלל הזקן שאנשים עוברים על המצווה שלמדנו, ונמנעים מלהלוות מחשש שהחוב יישמט. לכן הוא תיקן תקנה שנקראת "פרוזבול". אדם שעושה פרוזבול מעביר את האחריות על החובות שחייבים לו - לבית הדין. בדרך זו הוא מאפשר את גביית החובות לאחר השמיטה.
א. ציינו דרך נוספת בה ניתן למנוע את שמיטת החוב, על פי ההלכה.
ב. אפשר לטעון, שלאחר שנתקן הפרוזבול כבר אין צורך במצווה שלמדנו, כיון שממילא אפשר לעקוף את ההשמטה ולגבות את החוב. האם ספר החינוך מסכים עם טענה זו? הוכיחו את תשובתכם.
11. ספר החינוך כותב: "וְהַעֲבֹר עַל זֶה, וְנִמְנָע מִלְהַלֹּוֹת אֶל הַצָּרִיךְ מִפְּנֵי זֶה - עָבַר עַל לְאוּ". למה כוונתו במילים המסומנות בקו? "מפני זה" - מפני מה?
12. ספר החינוך כותב: "וְהַנְּדִיבוֹת חֶלֶק מִחֻלְקֵי הַפְּרָכָה, וְנִמְצָא הַמִּתְנַהֵּג בָּהּ - שֶׁהוּא בְּתוֹכָהּ". הסבירו את דבריו בלשונכם.